

Det er mig

En forskningshistorisk redegørelse for kasusvalget i ældre danske prædikativer

Af Eva Skafte Jensen

The processes by which the oblique form ousted the nominative in Danish personal pronouns functioning as subject complements (*det er jeg* > *det er mig* 'it is I > it is me') is by and large understudied. This paper provides an overview of the very few recordings, comments and suggestions on the matter to be found in grammatical studies of Danish. The absence of studies concerning the matter is most likely due to an abounding lack of evidence in the sources to Old Danish. Based on the few attestations found in the sources, however, in this paper, a simple timeline is given and the few suggestions as to the diachronics found in the literature are evaluated.

Historien om hvordan man i dansk gik over til at sige *det er mig* snarere end *det er jeg* i identificerende prædikativkonstruktioner, er overraskende. Det overraskende består i al enkelhed i at der næsten ingenting er at finde om sagen, hverken i forskningshistorien eller i selve kilderne til ældre dansk. I denne artikel gives en kortlægning af hvad man kan finde.

Baggrund

I sommeren 2015 kom der en henvendelse til Sprognævnets svartjeneste fra en underviser i dansk som fremmed- og andetsprog. Hun var af sine kursister blevet spurgt om hvordan det kan være at man ved subjektspædikativet i dansk konsekvent bruger oblik form snarere end nominativ. Det hedder *det er mig*, ikke *det er jeg*; hvis man forventer kasuskongruens, som man fx kan se det i svensk (*det är jag*) og tysk (*ich bin es*), er dansk forbløffende på dette punkt. I tillæg blev der spurgt om hvor længe det havde forholdt sig sådan, og hvordan det var sket at man brugte oblik form i disse konstruktioner. En hurtig konsultation af værker hvor man kunne have ventet en udredning, afslørede enten kun spredte bemærkninger eller også slet ingenting.

Et så stort hul i beskrivelsen af dansk grammatikhistorie kunne ikke gå upåagtet hen, men ihærdige studier afslørede at der måske er en ganske god grund til at næsten ingen har beskæftiget sig med sagen, nemlig empirisituationen; i denne artikel fremlægges dels en oversigt over forskningshistorien, dels en over empirisituationen.

Afgrænsning

Oversigten gælder alene hvad man kan kalde ‘rene’ personlige pronomen, altså de syv velkendte *jeg/mig*, *du/dig*, *han/ham*, *hun/hende*, *vi/os*, *I/jer*, *de/dem* uden vedføjelser eller specifikationer af nogen art, og udelukkende i funktion som subjektsprædikat. Kasusdistributionen i moderne standarddansk i syntaktiske konstruktioner der består af mere materiale end pronomenet selv, kan ikke sættes på en fælles formel, men danner konstruktion for konstruktion egne mønstre (se fx Brink & Lund 1975: 663-664; Hansen 1993: 57-62; Hansen & Heltoft 2011: 438-443; Jacobsen & Jørgensen 2013: 122-128; Schack 2013). En redegørelse for disse er ikke hensigten med denne artikel, men til illustration af problemet gives nogle eksempler på forskellige konstruktioners mønstre: I syntagmer som *ham på tredje* kan pronomenet kun være i oblik form uanset syntaktisk funktion; i paratagmer som *Peter og mig/jeg* er der valgfrihed ved subjekter, men i andre syntaktiske funktioner skal man bruge oblik form;¹ i sammenligningskonstruktioner er der en normkonflikt mellem *større end mig* og *større end jeg* idet nogle hævder at pronomenet skal være i nominativ, mens andre insisterer på oblik form; og i syntagmer med restriktive relativsætninger (*de/dem* + relativsætning) er der valgfrihed uanset syntaktisk funktion (*giv de/dem der kom til tiden, en god plads* hhv. *de/dem der kom til tiden, skal have en god plads*).

Endnu et argument for afgrænsningen er det historiske: De forskellige distributionsmønstre dannes ikke samtidig. For eksempel er ikkekongruerende kasus i relativkomplekser belagt allerede fra midten af 1200-tallet (Diderichsen 1941:140-141; Brøndum-Nielsen 1965: 122, 174; Jensen 2011: 163), mens pronomenet i konstruktioner hvor der sammenlignes med subjektet, holder sig til nominativ langt op i 1700-tallet (tidligste belæg i *ODS* på brug af oblik form i disse sammenligningskonstruktioner er fra Blicher, Ingemann og Kierkegaard). De andre distributionsmønstre dannes også på forskellige tidspunkter – nogle gange med adskillige hundrede års mellemrum. De ændringer der er sket, må mønstre for mønstre være sket med afsæt i den aktuelle sprogtilstand i samtiden, og den har været forskellig fra århundrede til århundrede. Derfor kan de nævnte kon-

1 Dette er efterhånden en sandhed med modifikationer. Hvis man skal tage usus alvorligt og ikke bare affejer eksempler som *De problemer kan løses af L. eller jeg* (jf. Parrot 2009: 286) som hyperkorrektion, er der en klar tendens til at paratakse udløser nominativ hos mange sprogbrugere uanset syntaktisk funktion, se også Jørgensen (2000), Parrott (2009) og Johannessen (2014).

struktionstyper ikke umiddelbart bruges til belysning af nominativ hhv. oblik form i subjektsprædikativer i ældre dansk.

Forskningshistorien

Om forskningshistorien kan til indledning siges at det især er i midten og anden halvdel af 1800-tallet man kan finde spørgsmålet behandlet, og at interessen derpå svinder. I den udstrækning man finder fænomenet omtalt efter 1911 (publiceringsåret for Mikkelsens *Dansk Ordføjningslære*), er der højst tale om loyale resuméer af tidligere arbejder. Sådanne loyale resuméer finder man i visse pronomensopslag i *ODS* (*han* 1925, *hun* 1926, *I* 1927, *jeg* 1927), i en anmærkning i *Gammeldansk Grammatik V* (Brøndum-Nielsen 1965: 68), hos Brink & Lund (1975: 664) og hos Jørgensen (2000: 160); Aage Hansen (1967: 244) klarer sig med en henvisning.² Der findes enkelte undtagelser, som omtales nærmere mod slutningen af dette afsnit.

Det man har interesseret sig for i den tidlige forskningshistorie, kredser om tre temaer: Man har for det første været meget optaget af om Holbergs og bibeloversættelsernes brug af nominativ hhv. oblik form har været repræsentativ for sprogbrugen på det pågældende tidspunkt; man har for det andet netop prøvet at identificere tidspunktet hvor oblik form blev almindeligt i prædikativer på bekostning af nominativ; og man har for det tredje – omend kun i ringe grad – prøvet at give forklaringer på den historiske udvikling i kasusvalget. De tre temaer – især de to første – er selvfølgelig nært forbundne, men af hensyn til overblikket søges de beskrevet hver for sig i det følgende. Dog kan det ikke helt undgås at de blander sig med hinanden undervejs i fremstillingen. Redegørelsen afspejler at forskningsverdenen på det pågældende tidspunkt er lille, og at man kender hinanden på godt og ondt.

Holberg og bibeloversættelserne

I midten af 1800-tallet nyder Holbergs sprog og i hvilken udstrækning man har kunnet tage dette som troværdigt vidne om dansk pronomens-

² I internationalt perspektiv kan nævnes at den norske engelskfilolog Storm (1896: 673-674) også nævner eksempler fra dansk og norsk, blandt andet fra biblen, når han gør rede for kasusforholdene i engelsk. Foulet (1936: 81-82) holder sig til at pege på at udviklingen i dansk og fransk er parallel; de danske forhold har Kr. Sandfeld oplyst ham om.

brug i Holbergs samtid, en vis bevågenhed. Når Jeppe siger *mon det er jeg*, hvordan skal man så vurdere det? Det er der ikke helt enighed om. Molbech skriver at valget af nominativ i subjektsprædikativer er hyppigt hos Holberg, og antyder et diakront forløb når han skriver at man i konstruktioner som denne »nu altid« bruger oblik form (Molbech 1843: 115, 191). Dette tolkes af Levin som at Molbech skulle mene at det er særligt holbergsk at anvende oblik form, noget han går skarpt i rette med: »for Kortheads Skyld maa jeg ogsaa lade det være nok her blot at pege hen til andre af Udgiverens Vildfarelser (...); saasom naar Formen: det er jeg (...) tilskrives Holberg, i Stedet for hans Tidsalder« (Levin 1844: sp. 12053). Det er ikke sikkert at Molbech egentlig mener det Levin skyder ham i skoene, men vigtigst i denne sammenhæng er at begge – om end i minimalt omfang – tager stilling til hvad Holbergs skriftsprog kan være udtryk for.

N.M. Petersen forholder sig mere reflekteret til Holbergs sprog og den særlige sprogsituation der har været gældende for en mand som ham: Da han ingen modersmålsundervisning har fået, og da

han ingen Ordbog havde, hvormed han kunde raadføre sig, maatte han paa maa og faa gribe det bedste Ord, der faldt ham ind, norsk eller dansk eller taget af Omgangsproget. Latinske Konstruktioner og Vendinger brugte han overalt, endog i Komedierne (som: det er hun, for: det er hende; hvilken, saasom han, o. s. v.) (Petersen 1858: 759-760).

Bemærk at N.M. Petersen således anser nominativvalget for at være en latinisme, og at det upåfaldende og normale netop er *det er hende* med oblik form. Dyrlund søger også at sætte sig i Holbergs sted, men forkaster N.M. Petersens hypotese om latinsk indflydelse. I stedet ser han alene den kasusbrug man finder hos Holberg, som udtryk for at hos Holberg har »norsk og dansk sprogbrug (...) ligget i strid med hinanden« (Dyrlund 1895: 203). Dyrlund anser altså ikke eksemplerne fra Holberg for ægte vidnesbyrd om produktivt nominativvalg ved 1700-tallets danske subjektsprædikativer, men som afsmitning fra norsk; henvisning til Holbergs norske substrat finder man i øvrigt også hos Dahl (1884: 10), Falk & Torp (1900: 24) og Mikkelsen (1911: 243).

Med hensyn til de forholdsvis mange eksempler man finder på nominativ i bibeloversættelserne, gør Dyrlund også kort proces med dem; skønt man ifølge ham nok kan regne med at de eksempler på *det er jeg* og lig-

nende man kan finde i Christian den Tredjes bibel (1550), afspejler en samtidig brug, er der i senere oversættelser snarere tale om at kasusformerne er videreført »mekanisk« fra 1550-oversættelsen (Dyrlund 1895: 202-203). I øvrigt afvises 1800-talseksempler som Oehlenschlägers *Ak, men det er ikke de* (Hjemve 1805) som noget der ikke hører samtiden til, men er opstået ved »rinnød«, og *Det er jeg selv, min Herre!* (som svar på replikken *Og hvem er det?*, Corregio 1811) som et »fejlgreb« der kan skyldes »øjeblikkelig uklar opfattelse af sammenhængen« (Dyrlund 1895: 203).

Tidsfæstelsen

Overvejelserne om hvilken sprogform eksemplerne fra Holberg og bibeloversættelserne repræsenterer, leder naturligt frem til spørgsmålet hvornår man er begyndt at bruge oblik form ved subjektspredikativ. Tilsyneladende er Dyrlund den første der udtrykkeligt prøver at give et svar på dette. I en meget lang anmeldelse af *Dansk Sproglære* (Mikkelsen 1894) begiver han sig undervejs ud på en længere ekskurs om emnet (1895: 202-204). Anledningen er at Mikkelsen i sin bog (s. 321, anm. 1) ytrer sig om fænomenet i ældre dansk, dog uden at forsøge sig med en tidsfæstelse. Dette søger Dyrlund derfor at råde bod på. Han skriver at hans egne studier viser at man kan finde *det er mig* fra slutningen af det 16. århundrede; desværre giver han ikke eksplicite referencer til sit datamateriale, men henviser blot til »nogle håndskrifter og adskillige bøger« (s. 202). Til gengæld foranlediger hans forsøg på en tidsfæstelse tilsyneladende at Mikkelsen selv i den senere *Dansk Ordføjningslære* (1911: 243) tager spørgsmålet op. I dette værk konstaterer Mikkelsen at ældste belæg på oblik form er at finde i kilder allerede fra omkring 1500, og han henviser til Brandts *Romantisk digtning* III, som indeholder en række senmiddelalderromancer (belægget finder man i *Den kyske dronning*). I mellemtiden har Falk & Torp (1900: 24) også peget på at man kan finde belæg på oblik form allerede omkring 1500, altså små hundrede år tidligere end Dyrlunds studier kunne godtgøre. Falk & Torp påpeger dog at man ikke kun finder oblik form på denne tid, men også nominativ fx hos Christiern Pedersen (desværre uden præcis henvisning); på baggrund af dette kan man konkludere at både oblik form og nominativ forekommer i 1500-tallet, hvilket næppe kan undre i betragtning af at der typisk vil være en periode hvor to konkurrerende konstruktioner forekommer side om side før en af dem evt. udkonkurrerer den anden.

Forklaringsforsøg

Det tredje tema i redegørelserne for oblique subjektsprædikativer udgøres som sagt af forklaringsforsøg. Det kan undre at der næsten intet er skrevet om denne sag. Ingen af de tidlige skribenter (Molbech, Levin, N.M. Petersen,³ Jessen og Dyrland) forholder sig til dette. Mikkelsen giver en ganske kort forklaring i *Dansk Sproglære* (1894: 321): »Grunden (...) er den, at man opfatter Henvisningsordet som et afhængigt Sætningsled, fordi det staar efter Omsagnet (slgn. fransk *c'est moi* og i daglig tale i Engelsk *it is me*)«. Ledstillingsforklaringen genfinder man hos Falk & Torp (1900: 24), som kort og godt skriver »Omvendt har gjenstandsformen under ordstillingens indflydelse (...) fortrængt nominativ i udtrykket 'det er mig'«. Ledstillingsforklaringen kan meget vel være inspireret af Jespersen, som allerede i *Studier over de engelske kasus* (1891) argumenterer for at mere end noget andet har ledstillingen bidraget til at subjektsprædikativer i engelsk (og dansk) kan stå i oblik form; et synspunkt han fastholder i alle senere værker hvor spørgsmålet berøres.⁴

De to korte citater fra Mikkelsen (1894) og Falk & Torp repræsenterer faktisk periodens samlede forklaringsforsøg. Med enkelte undtagelser, som nævnes nedenfor, er der ingen der siden har prøvet at forklare hvordan det gik til at oblik form blev enerådende i danske subjektsprædikativer. Jessen kommer ikke ind på spørgsmålet i sin *Dansk Grammatik* (1891), ej heller gør Mikkelsen i *Dansk Ordføjningslære* (1911), Diderichsen ytrer sig ikke om det diakrone aspekt – hverken i *Elementær dansk Grammatik* (1946) eller i disputatsen om ledstilling i middeldansk (1941), Aage Hansen (1956) kommer ikke ind på konstruktionstypen i sin artikel om gammeldanske kasus, og Brøndum-Nielsen (1965) forholder sig ikke til det diakrone aspekt.

Indenfor de sidste 20 år er der dog kommet enkelte bud på udviklingen i de danske pronominalkasus der til en vis grad involverer emnet for nærværende artikel. I sin disputats fra 2000 beskriver Henrik Jørgensen ka-

3 Hverken i sin litteraturhistorie (1858) eller i sin sproghistorie (1829-1830) kommer N.M. Petersen ind på problemet.

4 Jespersens ledstillingshypotese er almindeligt udbredt også udenfor Danmark og dansk; i engelsk sproghistorieforskning har ledstilling således vundet hævde som den vigtigste faktor når man vil forklare udviklingen *ic hit eom > it is me* (fx Traugott 1972: 126; Quinn 2005: 242-248; Hansen & Nielsen 2007: 114-115). Foulet (som blandt andet henviser løbende til Jespersen) fremfører ledstillingen som en vigtig faktor ved udviklingen af det franske *ce suis je > c'est moi* (1936: 45 f.). Dette udfoldes i Jensen, under udarb.

susdistributionen for de personlige pronomener i de moderne skandinaviske sprog, i en artikel fra 1997 beskriver Lars Heltoft udviklingen af *hvo/hvem* > *hvem*, og i syntakskapitlet til den kommende *Dansk Sproghistorie* (Heltoft & Nielsen, under udg.) gengives hovedpunkterne i analysen fra 1997-artiklen.

I sin disputats gør Henrik Jørgensen (2000) som sagt rede for de personlige pronomeners kasusforhold i de moderne skandinaviske sprog. Hvad angår dansk, er hovedpåstanden at kasusvalget i langt højere grad er reguleret af informationsstrukturelle end af klassisk semantisk-syntaktiske forhold: Oblik form bruges overvejende i sammenhænge der har affinitet til fokus; dette gælder netop for subjektsprædikativer (se fx s. 160 f., 163, 173). Jørgensens arbejde er erklæret synkront og gældende for moderne dansk. Dog ligger der en implicit hypotese om at de moderne forhold hænger sammen med at kasusformernes funktion grundlæggende forandrer sig i de 500-600 år der går mellem 4-kasussystemet til moderne dansk. Som nævnt ovenfor henvises der til den ældre forskningshistorie (2000: 160), og der fremlægges også eksempler af lidt ældre dato end ultimo 1900-tallet (se fx excerptet fra Sehested 1698 i oversigten nedenfor).

I sin artikel fra 1997 skildrer Heltoft hvordan den gamle oblique form *hvem* bliver enerådende i løbet af ældre nydansk på bekostning af den gamle nominativform *hvo*. Ligesom i Jørgensens arbejde er blikket rettet mod informationsstrukturelle fænomener, nemlig fokus, fokusdomæne og anafori.

Hovedemnet for artiklen er hvordan *hvem* i løbet af ældre nydansk udkonkurrerer *hvo*; men argumentationen indlejres i en analyse af forholdet mellem nominativ og oblique form i de personlige pronomener. Det vises hvordan udviklingen går fra at nominativ bruges rent syntaktisk-semantisk (ved subjekt og subjektsprædikativ) til at brugen reguleres af informationsstrukturelle funktioner som anafori og såkaldt antifokus. Udviklingen skildres som følger:

Nominativ angiver subjektet eller et led der kongruerer med dette >¹ nominativ angiver ledstatus som antifokus, dvs. at leddet er uden for sætningens fokusdomæne og dermed normalt ikke vil få fokus; (subjektsprædikativet er fokusdomæneled og får akkusativ; nominativ i det spørgende *hvo* er en afvigelse fra fokusdomænereglen, formen bliver semantisk tvetydig; almenrelativt *hvo* erstattes med *hvem* som analogidannelse til det spørgende *hvem*) >² nominativ angiver anaforisk subjekt. (Heltoft 1997: 251-252)

Med »antifokus« menes 'ikke fokus medmindre specifikt angivet'. Med »fokusdomæne« menes 'det domæne indenfor hvilket fokus skal findes'; i moderne dansk svarer indholdsfeltet til fokusdomænet. Med »anatorisk subjekt« menes 'et subjekt »der fastholder en tidligere diskursreferent i teksten uden selv at lægge semantiske træk til identifikationen af den«' (s. 234).

Nogen egentlig undersøgelse af kasusvalget i gammeldanske identificerende prædikativer kan man altså ikke finde, og tilsvarende kan man heller ikke finde et egentligt bud på hvordan *det er mig* kom i stand. Dette kan som sagt synes meget overraskende, men en del af forklaringen skal sikkert findes i empirisituationen. Det viser sig nemlig at der i kilderne næsten ingen eksempler er på konstruktionen, hverken med nominativ eller med oblik form. Herom handler næste afsnit.

Empirien

Noget der er påfaldende når man læser redegørelserne nævnt i forrige afsnit, er at det er de samme eksempler der går igen. Man henviser til Brandts *Romantisk Digtning* III, hvilket viser sig at gælde middelalderdigtet *Den kyske dronning*. I dette værk finder man *thet ær mægh*, hos Falk & Torp (1900: 24) og hos Mikkelsen (1911: 243) citeres belægget, hos Brøndum-Nielsen (1965: 68) gives præcis henvisning til dette belæg og til yderligere et fra samme værk: *thet war mægh*. I *ODS IX* (1927, opslagsord *jeg*) henvises til belægget i præsens. På trods af manglende præcision i henvisningerne i de to førstnævnte værker er der på grund af den omtrentlige tidsangivelse (cirka 1500) og i særdeleshed den næsten ens ortografi⁵ grund til at tro at der er tale om samme belæg.

Tilsvarende nævner både Falk & Torp (1900: 24) og Mikkelsen (1911: 243) at man hos Chr. Pedersen finder *Er⁶ det ieg?*

Foruden belægget/belæggene fra *Den kyske dronning* og fra Chr. Pedersen finder man i de ældre fremstillinger stort set kun eksempler der må afvises som vidnesbyrd om sprogtilstanden i den aktuelle samtid.

5 Hos Falk & Torp og i *ODS* citeres med lille begyndelsesbogstav *thet ær mægh*, hos Mikkelsen med stort begyndelsesbogstav *Thet ær megh*. Vokalen i pronomenet angives i Falk & Torp og i *ODS* med *æ*, hos Mikkelsen med *e*. I ingen af disse værker angives forkortelsesoplysningerne.

6 Hos Falk & Torp skrevet med lille begyndelsesbogstav, hos Mikkelsen med stort.

Af de grunde som blandt andet Dyrlund har fremlagt, jf. forrige afsnit, må fx bibelcitaterne afvises, det samme gælder eksempler fra Holberg. Der citeres også eksempler som af andre grunde må afvises i denne oversigt, nemlig sådanne som ikke udgøres af 'rene' pronomen (jf. afgrænsningen beskrevet i begyndelsen af artiklen), fx *Det var kun Herremands sønnerne og jeg* (Fru Gyllembourg, if. Mikkelsen 1911: 242), *De ere de, som skulle prædicke Guds ord* (Peder Palladius, if. Mikkelsen 1911: 243).

Dyrlund afviser som sagt 1800-talseksempler som de to nævnte fra Oehlsenschläger, som han ikke anser for mundret dansk på det pågældende tidspunkt. Jessen (1891: 139) har dog fundet nogle yderligere eksempler fra 1800-tallet, nemlig et fra Blicher: *Alting ældes – Hvad da ældes? Nej! / Det er ikke Verden; det er jeg* (1839), og et fra H.C. Andersen: »*See i Passet!*« *sagde Manden.* »*Jeg er jeg!*« (1861).

I senere fremstillinger føjes enkelte eksempler til, nemlig de følgende seks;⁷ de to første er fra Jørgensen 2000; de næste to er fra Heltoft 1997; de sidste to er også med i Heltoft & Nielsen, under udg.:

Jeg selv er icke **mig** (Sehested 1698)

Hun er det jo (anon. 1717)⁸

ded er **mig** (Chr. IV's breve V, 1641, s. 71)

Det er **mig** Peder, som sad før i bolt oc Jerenknode (Vincula Petri, ca. 1700, v. 209-212)

Hon kiønnir thek ey oc vet ey annat æn thæt ær **iac** (Sjælens Trøst, ca. 1425, s. 80)

Tha sagde iosep: thet æst **thu** (Jesu Barndoms Bog, 1508, s. 95)

7 Jørgensen (2000: 174) citerer også følgende fra H.C. Andersen (jf. *ODS*): *Kan Du huske den døde Mand, de onde Mennesker vilde gjøre Fortræd . . . Den Døde er jeg!* *ODS* angiver ganske rigtigt dette som eksempel på prædikativ i nominativ, men sætningen kunne også tolkes som prædikativ – verbal – subjekt, og kan derfor ikke bruges som sikkert belæg for prædikativ i nominativ.

8 Jørgensen har eksemplet fra *ODS*; her er kilden anført som samlingshåndskriftet NkS 820,4^o, som kan beses på Det Kongelige Biblioteks læsesal. Sætningen indgår i et langt rimet digt der tilskrives en H. Nordrup, Auditeur. Der er muligvis tale om præst og digter Hans Nordrup (1681-1750). I to antologier med barokdigte, hvor Nordrup er repræsenteret, er det pågældende digt dog ikke nævnt (Sønderholm 1971: 268-269; Simonsen 1982: 209-215). Måske skyldes nominativformen her noget formmæssigt på samme måde som Dyrlund forestiller sig at Oehlsenschlägers *de* skyldes »rimnød«. Digtet har faste versefodder, og *hun* er et enstavelserord, mens *hende* har to stavelser.

Heltoft citerer desuden en lang række eksempler på *hvo/hvem* i prædikativ stilling (Heltoft 1997; Heltoft & Nielsen, under udg.), men problemet med dem i nærværende sammenhæng er at man ikke automatisk kan gå ud fra at kasusvalget ved dette pronomen følger kasusvalget i de personlige pronomener. Heltoft (1997: 230-231) påpeger selv den manglende parallelitet i bøjningsparadigmerne for *hvo/hvem* hhv. de personlige pronomener, og den manglende parallelitet demonstreres af Sehested, som dels kan skrive *jeg selv er ikke mig*⁹ på moderne vis, dels kan skrive *hvo jeg var*¹⁰ på gammeldags vis.

Alt i alt udgør de eksempler der her er nævnt, altså den samlede beholdning af excerpter fra de værker hvor fænomenet overhovedet omtales.

Det er oplagt at et større empirisk materiale ville give et godt udgangspunkt for at undersøge det diakrone aspekt. Med flere eksempler fordelt på forskellige genrer, dialekter og tidsaldre ville man have et godt grundlag for at undersøge sagen.

Det viser sig dog at den flittige henvisen til allerede exciperede eksempler fremlagt her, på ingen måde skyldes hast eller dovenskab, men i stedet at der næsten ikke er nogen forekomster i litteraturen på identificerende prædikativer med personlige pronomener, hverken i nominativ eller i oblik form. Den sparsomme samling af eksempler vist her, afspejler faktisk den situation man finder i kilderne.

Dette er blevet åbenbart gennem systematiske gennemsøgninger af en lang række kilder, jf. appendiks. Dette arbejde blev sat i gang som et forsøg på at etablere et større materiale; hensigten var netop at skabe et grundlag for en empirisk baseret analyse som ikke var afledt af analysen af *hvo* og *hvem*, og som heller ikke skete med udgangspunkt i moderne brug. Den systematiske gennemsøgning har dog kun resulteret i yderligere 6 belæg. Af hensyn til overskueligheden vises gamle som nyfundne belæg her i kronologisk orden. Belæg angivet med * er dem der er blevet fundet ved den nævnte systematiske gennemsøgning:

9 Sehested (ultimo 1600-tallet) bruger vendingen *jeg selv er ikke mig* i mindst tre værker. Se værkhenvisninger og nøjagtigt gengivet ortografi i den samlede oversigt over belæg.

10 Jens Steen Sehested: *Dydernis Prøvesteen 1671: hvo jeg var*, jf. renæssancesprog.dk.

Hon kiännir thek ey oc vet ey annat æn thæt ær **iac** (*Sjælens trøst*, ca. 1425, s. 80)¹¹

i skullæ vedhæ ath thet war **mægh** (*Den kyske dronning*, ca. 1500, v. 428)

herræ i skulle vedhe ath thet ær **mægh** (*Den kyske dronning*, ca. 1500, v. 676)

Tha sagde iosep: thet æst **thu** (*Jesu Barndoms Bog*, 1508, s. 95)
er det **ieg**? (Chr. Pedersen, primo 1500-tal)

*Det est du HERre IESu Christ (Sthen: *En liden Vandrebog*, ca. 1589)

*Det er **mig** (*Commedia Hecasti*, ca. 1600)

*Det est du stoore Gud som ævig hafver lefvet (Arrebo: *Hexaemeron*, 1618)¹²

ded er **mig** (Chr. IV's breve V, 1641, s. 71)

*Jeg selv er icke **mig**. (Sehested: *Hvad er min Lefve-tiid*, u.å)

*Jeg self er icke **mig**! (Sehested: *Mit sind forlyster sig, mit hiærte fuld af Glæde*, ca. 1678)

*jeg sielv er icke **mig**! (Sehested: *Jeg er som fra mig Sielv, i dybe Tankers dvale*, ca. 1684)

Jeg selv er icke **mig** (Sehested 1698)

Det er **mig** Peder, som sad før i bolt oc Jerenknude (*Vincula Petri*, ca. 1700, v. 209-212)¹³

Hun er det jo (anon. 1717)

Det er ikke Verden; det er **Jeg** (Blicher: *Min Svanesang*, 1839)¹⁴

»Jeg er **jeg**!« (H.C. Andersen: *Tolv med Posten*, 1861)

Der er altså ikke andet for end at man må stille sig tilfreds med det der faktisk er, og det er da heller ikke helt umuligt at sige lidt om sagen på bag-

11 Det bør nævnes at den danske version af *Sjælens trøst* almindeligvis anses for at være en oversættelse af et svensk forlæg (jf. Brøndum-Nielsen 1928: 39). Der kan altså have været støtte til nominativ fra forlægget.

12 Man kunne argumentere for at dette belæg burde bortfalde på grund af den relativsætning som følger efter navnet. Dog er den pågældende relativsætning ikke restriktiv, men parentetisk.

13 Man kunne argumentere for at dette belæg burde bortfalde på grund af den relativsætning som følger efter navnet. Dog er den pågældende relativsætning ikke restriktiv, men parentetisk.

14 Måske har Blicher været i »rimnød«, rimordet er *Nej*. Ifølge *ODS* (det pågældende bind er udgivet i 1927) er udtalen af oblik form i højtidelig udtale [miq].

grund af eksemplerne. For eksempel kan man sige noget om tidsfæstelsen, og man kan også sige lidt overordnet om udviklingen.

Tidsfæstelsen

I den udstrækning man overhovedet har ytret sig om fænomenet i ældre tid, har interessen netop ofte været rettet mod dets alder, og man har baseret sine synspunkter på belæg fra litteraturen. Hvor tidligt har man kunnet finde belæg på *det er mig* (og i anden hånd *det er jeg*)? Og hvornår har man ikke mere kunnet bruge nominativ i konstruktionen?

Det første spørgsmål er altså hvornår den første omfortolkning har fundet sted. Det ældste belæg på konstruktionen overhovedet er fra *Sjælens Trøst* fra ca. 1425; her står prædikativet i nominativ. De næste er fra *Den kyske dronning* dateret til ca. 1500; her står prædikativerne i oblik form. Omfortolkningen kan altså dateres til et tidspunkt tidligere end ca. 1500. Samtidig er der grund til at tro at prædikativet også har kunnet forekomme i nominativ; det vidner excerperterne fra *Jesu Barndoms Bog* og Chr. Pedersen om. Man kan altså antage at både nominativ og oblik form har forekommet i prædikativerne op gennem 1500-tallet.

Det næste spørgsmål er hvornår man ikke mere har kunnet anvende oblik form i konstruktionen. Dyrlund (1895: 202) mener som sagt at oblik form er enerådende i talt sprog fra engang tidligt i 1600-tallet; hvordan han så i slutningen af 1800-tallet kan have indsigt i talt sprog i 1600-tallet, melder historien ikke noget om. Det – ganske vist – skriftlige belæg fra 1717 vidner dog om at nominativ i prædikativ også forekommer 100 år efter Dyrlunds tidsgrænse. Desuden finder man sporadiske forekomster i løbet af 1800-tallet.

Interessant i forbindelse med tidsfæstelsen er nok især de oplysninger man får i samtidsordbøger og -grammatikker fra 1700-tallet; af disse fremgår det at oblik form bliver det normale og upåfaldende i løbet af perioden.

I Moths ordbog (ca. 1700) kan man ved opslagsordet *være* finde følgende danske udsagn med tilhørende latinske paralleludtryk: »Her er ên for mange, og det er dig« (*tu planè superes, non ades. Gell.*), »er det ham eller ei« (*Estne ille, an non est. Ter.*), »jo det er ham« (*certè is est. Plin.*). Det danske prædikativ står konsekvent i oblik form.

Nysted (1708, 1727: 329) skriver at termen antiptosis dækker det fænomen »at een Casus bruges i stæden for en anden« og anfører eksemplet »det var mig/ men ikke dig«. Det fremgår ikke om Nysted

mener at eksemplet skal tages som udtryk for upåfaldende samtidig sprogbrug.

I en anonym sprogbeskrivelse af samtidsdansk¹⁵ i 1700-tallet (Anon. 1727: 314) anføres alene eksempler med oblik form ved prædikativ funktion.¹⁶ Det er interessant at nominativ slet ikke nævnes som en mulighed. Det er især interessant i betragtning af at forfatteren tilsyneladende ikke er fremmed for idéen om variation og heller ikke for idéen om at noget kan betragtes som udenfor normen. For eksempel anføres det (s. 313, 314) at det kan hedde såvel *jeg synes* som *mig synes*, og også at man ved siden af *o jeg arme menneske* kan finde *o mig arme menneske* (s. 314; jf. også s. 313). Om sidstnævnte beder forfatteren læseren om at afgøre om *o mig arme menneske* skal lades ude af beskrivelsen som tilhørende en anden dialekt. Denne åbenhed over for variation samtidig med at nominativ slet ikke nævnes som en mulighed ved prædikativ funktion, kan muligvis tolkes som at det i forfatterens samtidssprog ikke har været muligt at lave konstruktionen med nominativ.

I en tysk lærebog i dansk anvises aspirerende dansktalende eksplicit til at bruge oblik form:

Doch ist hier wohl zu mercken, daß wenn man von einer Person fraget; so muß sowohl das Pronomen Interrogativum, als das Pronomen, womit geantwortet, welche beyde im Teutschen in Nominativo stehen, im Dänischen im Dativo gesetzt werden, als: Hvem er det? Wer ist es? Antwort: Det er mig, Ich bin es, det er dig, Du bist es, det er ham, Er ist es, det er dem, Sie sind es. (von Haven 1744: 249).

Hos Høysgaard 1747 og 1752 finder man støtte for den antagelse at overgangen nominativ > oblik form bliver fuldt gennemført i løbet af 1700-tallet. I begge værker anføres alene eksempler med oblik form (1747: 424; 1752: 404). Som ved den anonyme sprogbeskrivelse fra 1727 er det interessant at Høysgaard viser sig at være bekendt med variation og med normering. Han skriver at både *hvo* og *hvem* bruges i samtiden (*hvo* dog aldrig i »daglig Tale«, 1752: 285), og at det afstedkommer en normkonflikt. Det at han slet ikke omtaler mulig variation og ej heller en normkonflikt

15 Forfatteren går eksplicit ind for at beskrivelsen skal gælde »vort lævende sprog«, s. 320.

16 Og ved kløvninger (1727: 319).

hvad angår kasusvalget i personlige pronomener der bruges som subjekts-prædikatív, kan muligvis tages som indirekte vidnesbyrd om at der på det pågældende tidspunkt faktisk ikke er en normkonflikt fordi der simpelthen ikke er mulighed for variation.

Alt i alt ser det ud til at overgangen nominativ > oblik form bliver fuldt gennemført i dansk i 1700-tallet. At dømme ud fra 1800-talseksemplerne har man imidlertid tilsyneladende fra tid til anden stadig kunnet bruge den gamle nominativ i visse registre, måske især i højstemt poesi. Om den gamle nominativ har overlevet som en produktiv prædikatívmulighed helt frem til midten af 1800-tallet, eller om den er blevet genoplivet i 1800-tallet under indflydelse af romantiske strømningers fascination af 'oldnordisk' og dette sprogs morfositaks, kan ikke afgøres her.

Forklaringsforsøg

Som nævnt ovenfor var det egentlig ambitionen at etablere et korpus af en rimelig størrelse, ud fra hvilket man kunne se hvordan omfortolkningen kunne have fundet sted. Det var ønsket at der ville være så tilpas mange eksempler fra 1400-tallet at man ville kunne se hvordan konstruktionen lagde op til at man kunne tolke den anderledes end tidligere generationer havde gjort. Det var også en ambition netop at gøre det specifikt for prædikatívkonstruktionen og ikke blande alle mulige andre konstruktioner ind i billedet. Desværre har dette mål ikke kunnet nås. I stedet kommer i dette afsnit en vurdering af forskningshistoriens to tidligere bud, vel vidende at disse er udarbejdet på et spinkelt empirisk grundlag, og at de dermed ikke nødvendigvis kan yde den rigtige udviklingshistorie retfærdighed.

I den ældre forskningshistorie er hovedpåstanden at ledstillingen har været afgørende for udviklingen nominativ > oblik form. Desværre kommer hverken Mikkelsen (1894) eller Falk & Torp (1900) nærmere ind på hvorfor og hvordan dette er relevant. Det lades op til læseren selv at regne dette ud. Mikkelsen skriver ganske vist at selve placeringen efter omsagnet resulterer i at man opfatter pronominale som »et afhængigt Sætningsled«, men hvordan forklares ikke nærmere.¹⁷

17 I Jensen (under udarb.) gives en redegørelse for hvad Jespersen mener med 'ledstillingens indflydelse', især mhp. udviklingen i engelsk, og ligeledes hvad Foulet mener med dette, især mhp. udviklingen i fransk.

Langt nemmere er det at forholde sig til det andet bud på en forklaring, nemlig det der handler om informationsstrukturel organisering (Jørgensen 2000; Heltoft 1997; Heltoft & Nielsen, under udg.), især fordi det faktisk forklares hvad der menes dermed. Såvel Jørgensen som Heltoft og Heltoft & Nielsen skitserer at det der ligger bag den moderne fordeling af nominativ og oblik form, er pragmatisk-semantisk reguleret. Den moderne brug af oblik form har affinitet til fokus (fx subjektsprædikativer), mens den moderne brug af nominativ har affinitet til baggrund/topik (fx subjekt).

Om denne regulering i de moderne sprog kan bruges til at sige noget om omfortolkningerne i 1400-tallet, kan ikke afvises. Det ville forudsætte at kasus som syntaktisk-semantisk vigtig kategori har mistet terræn, og sådan forholder det sig bevisligt. Ved 1400-tallets begyndelse er kasus fuldstændig ophørt med at være en aktiv og produktiv kategori i substantiverne; i adjektiverne bliver gamle kasusformer i svag bøjning omfortolket som former der indgår i det nyetablerede bestemthedssystem, og i stærk bøjning antager de gamle former også nye betydninger (Jensen 2011). På omfortolkningens tid har der altså ikke været et stærkt kasussystem af gammeldags tilsnit til at holde på formerne. Dermed har kasusformerne i de personlige pronomener savnet støtte fra vigtige dele af nominalsystemet.

Det synes altså ikke helt urimeligt at den informationsstrukturelle forklaring kan have noget på sig. En endelig afgørelse kan dog ikke gives på de givne vilkår.

Afslutning

Denne artikel er kommet i stand som en reaktion på en meget overraskende forskningsoplevelse. Noget som man kunne have troet var grundigt undersøgt på solidt empirisk grundlag, viste sig at være næsten upåtalet i dansk sproghistorisk forskning. Hovedformålene med artiklen er dels at fremlægge den forskning der faktisk er at finde på området, dels at fremlægge de belæg der indtil videre er bragt til veje, herunder at fremlægge en udførlig redegørelse for hvilke kilder der er blevet gennemført, ifald nogen kunne tænke sig at forfølge sagen. Denne redegørelse er kort refereret ovenfor, og fremlagt i detaljer i appendiks nedenfor. Stafetten er nu hermed givet videre til andre nysgerrige.

Et andet spor man kan følge, er det typologiske: I engelsk, fransk og til dels norsk ligner udviklingen den danske, i svensk, tysk¹⁸ og islandsk bibeholdes nominativ i prædikativ. Dette udforskes i Jensen, under udarb.

TAK til en usædvanlig beredvillig redaktion, som foruden almindelige redaktionelle kommentarer har bidraget med yderligere eksempler og relevante idéer.

Appendikser. Undersøgte kilder

Appendiks 1: *Skematisk oversigt*

<i>Trykte kilder</i>			
<i>Kilde</i>	<i>Datering</i>	<i>Sprogform</i>	<i>Omfang</i>
Gesta danorum pa danskæ	tidligt i 1400-tallet	skånsk	29 små bogsider
De gamle danske dyrerim	ca. 1460	sjællandsk	94 bogsider
Den kyske dronning	ca. 1500	jyskpræget	1238 vers
Jesu Barndoms Bog	1508	sjællandsk	80 små bogsider
Sjælens & kroppens trætte	1510	sjællandsk	428 vers
Ars Moriendi	1510	sjællandsk	4 små bogsider
De gamle Vijses Exempler oc Hoffsprock	1618	‘standarddansk’	66 bogsider (uddrag)
Køge Huskors	1674, 1684	‘standarddansk’	62 bogsider (uddrag)
Vincula Petri	ca. 1700	‘standarddansk’ (sikre jyske træk, mulige norvagismer)	429 vers

18 Dette gælder også middelnedertysk (Nissen 1884: 20).

Maskinlæsbare enkeltkilder			
Kilde	Datering	Sprogform	Omfang
Sjælens trøst	ca. 1425	skånsk	130 trykte sider
Lucidarius	ca. 1470-1480	sjællandsk med jyske indslag	ca. 60 små håndskriftsider
Kvindens urtegård	ca. 1500	skånsk	85 trykte sider
Chr. IV's egenhændige breve	1615, 1639-1642	'standarddansk'	15 breve, i alt ca. 25 trykte sider

Konkordantisk ordnede tekstbaser			
Kilde	Datering	Sprogform	Omfang
Middelaldertekster.dk	1100-1515	dialekter fra de fleste landsdele repræsenteret	28 kilder
Renæssancesprog.dk	1500-1700	ikke differentieret	41 kilder (evt. flere)

Appendiks 2: Kildeoplysninger

Trykte kilder

Disse er blevet læst på gammeldags maner.

**Gesta danorum pa danskæ* i Stockholm B 77, udg. af M. Lorenzen i *Gammeldanske Krøniker*. København: S.L. Møllers Bogtrykkeri 1887-1913, s. 2-58 (lige sider). Datering: afskrift fra 15. århundredes begyndelse, jf. Uldaler & Wellejus 1968, s. VIII. Skånsk sprogform, jf. Brøndum-Nielsen 1928, s. 40.

Læst i sin helhed.

**De gamle danske dyrerim* i K 46,4°, udg. af Johs. Brøndum-Nielsen. København: H.H. Thieles Bogtrykkeri 1908-1909. Datering: ca. 1460, sjællandsk sprogform, jf. s. I og XIII.

Læst i sin helhed.

**Den kyske dronning* efter K47, udg. af C.J. Brandt i *Romantisk Digtning fra Middelalderen*. København: Samfundet til den danske Litteraturs Fremme, bind 2, 1870, s. 129-288.

Læst i sin helhed.

- **Jesu Barndoms Bog*, Ghementryk 1508, udg. af J.P. Jacobsen & R. Paulli i *Danske Folkebøger fra 16. og 17. Århundrede*, bd. I, s. 27-105. København: Gyldendal & Nordisk Forlag 1915.
Læst i sin helhed.
- **Sjælens & kroppens trætte og Ars Moriendi*, Ghementryk 1510, udg. af Poul Lindegård Hjorth med faksimileudgave af Ghemen-trykket. København: Akademisk Forlag 1971.
Læst i sin helhed.
- **De gamle Vijses Exempler oc Hoffsprock* af Christen Nielssen 1618, udg. af Laurits Bødker. København: J.H. Schultz Forlag 1951.
Læst i uddrag (s. 186-251): 8.-15. kapitel.
- **Køge Huskors* af Johan Brunsmand 1674, 1684, udg. af Anders Bæksted. København: Ejnar Munksgaard 1953.
Læst i uddrag (s. 109-173): *Huus-Kaars, Videre Forklaring, Historisk Tilgift, Theologisk Betenkende*.
- **Vincula petri*, 'en dansk Skolekomedie fra omkring 1700', udg. af Johs. Brøndum-Nielsen. København: Akademisk Forlag 1975.
Læst i sin helhed.

Maskinlæsbare enkeltkilder

De maskinlæsbare enkeltkilder er typisk Wordfiler. Søgningerne i disse er sket med udgangspunkt i de 7 relevante pronomener i begge kasus: *jeg, mig, du, dig, han, ham, hun, hende, vi, os, I, jer, de, dem*. Der er blevet søgt efter disse og ortografiske varianter heraf (fx er der for *jeg*'s vedkommende blevet søgt efter *iak, iac, iegh, iek, jek, jeg*).

- **Sjælens trøst* («Siæla trøst») efter Uppsala C 529 og Stockholm A 109. Datering ca. 1425, skånsk sprogform, jf. Brøndum-Nielsen 1934-1935, s. 188 og 192. Maskinlæsbar fil stillet til rådighed af Kathrine Thisted Petersen.
Gennem søgt i sin helhed.
- **Lucidarius* efter AM 76,8°, maskinlæsbar fil. Datering mellem 1452 og 1467, sjællandsk med jyske træk, jf. Brøndum-Nielsen 1928: 41-42.
Gennem søgt i sin helhed.

**Kvindens urtegård* efter Thott 245,8, maskinlæsbar fil. Datering ca. 1500, skånsk sprogform »i nogen Grad udvisket ved, at Hs. er afskrevet af en Sjællænder«, jf. Brøndum-Nielsen 1928, s. 41.

Gennem søgt i sin helhed.

**Chr. IV's egenhændige breve*, uddrag i Dansk stilhistorisk base (duds.nordisk.ku.dk/tekstresurser/dsst/teksterne/), afskrevet efter *Kong Christian den fjerdes Egenhændige Breve*, udg. af C.F. Bricka, J.A. Fridericia, Selskabet f. udg. af kilder t. dansk historie, Kbh., 1969 og 1970. Bind 8, supplement, s. 41-46 (fra året 1615); bind 4, s. 96-101, 181-184, 203-208, 336-338 (fra årene 1636-1640); bind 5, s. 27-29, 53-82, 159-161, 192-194, 256-258, 304-307, 399-402, 471-473 (fra årene 1641-1642).

Brevene i de nævnte uddrag er gennem søgt i deres helhed.

Større tekstbaser

I disse er der blevet søgt på følgende ord: *jeg, mig, du, dig, han, ham, hun, hende, vi, os, I, jer, de, dem*. Søgeprogrammerne finder selv frem til de ortografiske varianter.

**Tekster fra Danmarks middelalder 1100-1515* (en tidligere version kaldtes *Studer middelalder på nettet*) (middelaldertekster.dk), indeholder danske og latinske tekster, primært håndskrifter. Den dansksprogede andel af basen udgøres af 28 tekster der repræsenterer forskellige genrer. Søgninger i denne base har vist sig ikke helt pålidelige. For eksempel fangedes kun det ene af eksemplerne fra *Den kyske dronning* af søgeprogrammet da der søgtes på *jeg*, og ingen af eksemplerne da der søgtes på *mig* (hvorimod begge kom frem da der søgtes på den bogstavrette stavemåde der bruges i forlægget *mægh*). Senest tjekket 29.08.2017. Søgninger kan med fordel gentages når programmet er blevet forbedret.

**Renæssancens sprog i Danmark* (<http://renæssancesprog.dk/>), indeholder danske og latinske ordbøger og tekster fra Danmark i perioden 1500-1700. Den dansksprogede andel af tekstbasen udgøres ifølge hjemmesiden af 41 tekster der repræsenterer forskellige genrer. Visse kilder (fx dem fra Sehesteds hånd) har dog ikke kunnet findes på kildefortegnelsen. Derfor er der sandsynligvis flere end 41 kilder i basen. Samtlige danske tekster i tekstbasen gennem søgt.

Litteratur

- Anon., 1727: *Dansk rigssprog, en beskrivelse fra 1700-tallet*. Udg. m. indledning af Caroline C. Henriksen. København: Akademisk Forlag 1976.
- Brink, Lars & Jørn Lund: *Dansk rigsmål, lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København*. København: Gyldendal 1975.
- Brøndum-Nielsen, Johs.: *Gammeldansk Grammatik I. Indledning. Tekstkildernes Lyd-betegnelser. Vokalisme*. 1928. 2. ændrede Udgave. København: J.H. Schultz 1950.
- Brøndum-Nielsen, Johs.: Om Fragmenterne af den gammeldanske Siæla Trøst, i *Acta Philologica Scandinavica* 9, s. 187-192, 1934-1935.
- Brøndum-Nielsen, Johs.: *Gammeldansk Grammatik V: Pronomenerne*. København 1965.
- Dahl, B.T.: *Bidrag til dansk Sætningslære*. Kjøbenhavn: Schuboths Boghandel 1884.
- Diderichsen, Paul: *Sætningsbygningen i Skaanske Lov*. København: Universitets-Jubilæets danske Samfund 1941.
- Diderichsen, Paul: *Elementær Dansk Grammatik* 1946, 3. udg., 9. oplag, København: Gyldendal 1987.
- Dyrlund, F. (anm.): Kristian Mikkelsen Dansk Sproglære med sproghistoriske Til-læg 1894, i *Arkiv för nordisk filologi* XI, s. 180-208, 1895.
- Foulet, Lucien: L'extension de la forme oblique du pronom personnel en ancien français, i *Romania* 61, 1935, s. 257-315 og s. 401-464, og *Romania* 62, s. 27-91, 1936.
- Falk, Hjalmar & Alf Torp: *Dansk-norskens syntax i historisk fremstilling*. Kristia-nia: Aschehoug & Co. 1900.
- Hansen, Aage: Kasusudviklingen i dansk, i *Festskrift til Peter Skautrup*. Aarhus: Universitetsforlaget i Aarhus, s. 183-193, 1956.
- Hansen, Aage: *Moderne dansk II*. København: Det Danske Sprog- og Litteratur-selskab & Grafisk Forlag 1967.
- Hansen, Erik: *Rigtigt dansk*. 2. udg. København: Hans Reitzels Forlag 1993.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft: *Grammatik over det Danske Sprog*. Odense & Kø-benhavn: Syddansk Universitetsforlag & Det Danske Sprog- og Litteratursel-skab 2011.
- Hansen, Erik A. & Hans Frede Nielsen: *Irregularities in Modern English*. 2nd. ed. (= *NOWELE, supplement*, vol. 2). Odense: University Press of Southern Denmark 2007.
- von Haven, Peder: *Anfangsgründe der dänischen Sprache, oder Compendieuse Grammatica, aus welcher ein Teutscher die Dänische Sprache von sich selbst gründlicher erlernen, und su seinem Nußen anwenden kann*. Ottensee, bey Ernst Jansen 1744.
- Heltoft, Lars: Hvem opslugte hvo. Et bidrag til beskrivelsen af det danske kasus-systems udvikling, i Lundgreen-Nielsen, Flemming, Marita Akhøj Nielsen & John Kousgård Sørensen (red.): *Ord, Sprog oc artige Dict. Festskrift til Poul Lindegård Hjorth*, s. 227-256. København: Universitets-Jubilæets danske Sam-fund & C. A. Reitzel 1997.

- Heltoft, Lars & Marita Akhøj Nielsen: Syntaks. Fra gammeldansk til nutidsdansk, i *Dansk Sproghistorie*. III. *Bøjning og bygning*. København & Århus: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Århus Universitetsforlag. under udg.
- Høysgaard, Jens Pedersen: Accentuered og raisonneerd grammatica, 1747, i *Danske Grammatikere fra Midten af det syttende Aarhundrede til Midten af det attende Aarhundrede* IV, s. 249-488. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 1920, fotografisk genoptryk 1979.
- Høysgaard, Jens Pedersen: Methodisk Forsøg til en Fuldstændig Dansk Syntax, 1752, i *Danske Grammatikere fra Midten af det syttende Aarhundrede til Midten af det attende Aarhundrede* V, s. 1-506. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 1923, fotografisk genoptryk 1979.
- Jacobsen, Henrik Galberg & Peter Stray Jørgensen: *Håndbog i nudansk*. 6. udg. København: Politikens Forlag 2013.
- Jensen, Eva Skafte: *Nominativ i gammelskånsk. Afvikling og udviklinger*. Odense & København: Syddansk Universitetsforlag & Universitets-Jubilæets danske Samfund 2011.
- Jensen, Eva Skafte: *It is me – on the ousting of the nominative by the oblique form in Danish subject complements*. *Acta Linguistica Hafniensia*. under udarb.
- Jespersen, Otto: *Studier over engelske kasus*. København: Kleins forlag 1891.
- Jessen, Edwin: *Dansk Grammatik*. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel 1891.
- Johannessen, Janne Bondi: Case in coordinated conjuncts, i *Nordic Atlas of Language Structures (NALS) Journal*, Vol. 1, s. 18-27, 2014.
- Jysk Ordbog* <http://www.jyskordbog.dk/ordbog/>. under udarb.
- Jørgensen, Henrik: *Studien zur Morphologie und Syntax der festlandskandinavischen Personalpronomina – mit besonderer Berücksichtigung des Dänischen* (= *Acta Jutlandica* LXXV:2, *Humanities Series* 73). Aarhus: Aarhus University Press 2000.
- Levin, Israel: i *Fædrelandet*, 16. februar 1844 (nr. 1503), sp. 12053.
- Mikkelsen, Kr.: *Dansk Sproglære med sproghistoriske Tillæg, Haandbog for Lærere og Viderekomne*. København 1894.
- Mikkelsen, Kr.: *Dansk ordføjningslære med sproghistoriske tillæg* 1911. Fotografisk optryk. København: Hans Reitzel 1975.
- Molbech, Christian: *Ludvig Holbergs Comedier*, Vol. I. København: Trykt hos Directeur Jens Hostrup Schultz, Kongelig og Universitets-Bogtrykker 1843.
- Moths Ordbog*, tilrettelagt af Matthias Moth 1686-1719, udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2013. <http://mothsordbog.dk/>.
- Nissen, C.A.: Forsøg til en middelnedertysk Syntax. København: Wilh. Priors Hof-Boghandel 1884.
- Nysted, Hans Olufsen: Rhetorica laica, 1708, 1727, i *Danske Grammatikere fra Midten af det syttende Aarhundrede til Midten af det attende Aarhundrede* III, s. 319-361. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 1919, fotografisk genoptryk 1979.
- ODS = *Ordbog over det Danske Sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Gyldendal 1918-1956.

- Parrott, Jeffrey: Danish vestigial case and the acquisition of Vocabulary in Distributed Morphology, i *Biolinguistics* 3: 270304. 2009.
- Petersen, N.M.: *Det danske, norske og svenske Sprogs Historie under deres Udvikling af Stamsproget, et af Samfundet til den danske Literaturs Fremme kronet Prisskrift*. København: Trykt paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag hos Directeur Jens Hostrup Schultz, Kongelig og Universitets-Bogtrykker 1829-1830.
- Petersen, N.M.: *Bidrag til den danske Literaturs Historie 4. Holbergs tidsalder 1700-1750*. København: Brødrene Berling 1858.
- Quinn, Heidi: *The Distribution of Pronoun Case Forms in English*. Amsterdam: John Benjamins 2005.
- Schack, Jørgen: Dig og mig og vi to. Synspunkter på kasus i moderne dansk, i *NyS* 45, s. 48-72. København 2013.
- Simonsen, Niels: *Verdslig barok. En antologi 1667-1756*. København: Borgen 1982.
- Storm, Johan: *Englische Philologie I: Die lebende Sprache*. Leipzig: O.R. Reissland 1896.
- Sønderholm, Erik: *Dansk barokdigtning 1600-1750. Bd. II: Kommentar*. Københavns Universitet, Institut for Nordisk Filologi, *Lærebøger og Kompendier* 5. København: Gyldendal 1971.
- Traugott, Elisabeth Closs: *The history of English syntax. A transformational approach to the history of English sentence structure*. New York et al.: Holt, Rinehart & Winston, Inc. 1972.
- Uldaler, Nelly & Gerd Wellejus: *Gammeldansk Læsebog*. Københavns Universitets Fond til tilvejebringelse af læremidler. København: Gyldendal 1968.